

Lärande av goda exempel inom Uthållig kommun

Carina Lundmark, Gunnar Jonsson

Lärande av goda exempel inom Uthållig kommun

Carina Lundmark & Gunnar Jonsson

ISSN: 1402-1528

ISBN 978-91-7439-829-8 (pdf)

Luleå 2013

www.ltu.se

Förord

Rapporten redovisar resultaten från ett forskningsprojekt om lärande av goda exempel inom Energimyndighetens program Uthållig kommun. Studien har finansierats av Energimyndigheten och genomförts vid Luleå tekniska universitet, oktober 2010 – augusti 2013. Förutom Energimyndigheten vill vi även tacka Norrbottens Energikontor (Nenet) som genom samordning och medfinansiering möjliggjort fördjupade studier av hur olika kommunala aktörer lär sig om energi- och klimatfrågor. Vi vill också tacka alla er som medverkat som informanter från verksamheter inom Uthållig kommun och inom energieffektiviseringsprojekt med stöd från LIP eller Klimp.

Luleå 30 augusti 2013

Carina Lundmark

Gunnar Jonsson

Sammanfattning

Studien har undersökt det lärande som goda exempel kan ge upphov till. I ett första steg analyserades ett stort antal exempel; 35 från Energimyndigheten (Uthållig kommun) samt 18 från Naturvårdsverket (LIP/Klimp). Resultatet visade på ett starkt samband mellan statligt ekonomiskt stöd och exemplens tillkomst, men även att informativt stöd kan ge upphov till nya projekt. Kontaktpersonerna som står bakom de goda exemplen ansåg att de haft stor nytta av att vara med i Uthållig kommun, både för att få inspiration och för att sprida information. I två efterföljande intervjustudier, en i en liten kommun och en i en medelstor kommun, analyserades de lärprocesser som de goda exemplen kunde ge upphov till. En slutsats som kunde dras ur dessa två studier var att exemplen kan fungera som informationskälla men att de gärna bör kombineras med muntlig kommunikation, t ex seminarier eller fokusgruppsamtal. De goda exemplens största nytta ansågs vara som samtalsunderlag för gruppdiskussioner.

Summary

A large number of projects in the energy field have been analyzed to explore the learning that best practice can give rise to; 35 from the Swedish Energy Agency (Sustainable Municipality) and 18 from the Swedish Environmental Protection Agency (LIP/Klimp). The results showed a strong relationship between financial state support and project initiation, but also that support in the form of information can give rise to new projects. Contact persons felt that they benefited strongly from participating in Sustainable Municipality, both for inspiration and to disseminate information. In two subsequent interview studies, one in a small municipality and one in a medium-sized municipality, the learning processes that best practice can generate were analyzed. One conclusion was that best practice can serve as a source of information, but learning is enhanced when written projects descriptions are combined with verbal communication, such as workshops or focus group discussions. Best practice was considered to work best as a basis for discussion.

Innehållsförteckning

Förord	2
Sammanfattning	3
Summary	3
1. Studiens upplägg och genomförande.....	5
Bakgrund.....	5
Syfte och frågeställningar.....	5
Undersökningsdesign	6
Disposition.....	7
2. Perspektiv på lärande.....	9
Lärandeteoretiska utgångspunkter.....	9
Lärandeteoretisk analysmodell	10
3. Betydelsen av statligt stöd för goda exempel inom klimat- och energiområdet.....	11
Goda exempel i kommunalt miljöarbete.....	11
Det statliga stödets betydelse för tillkomsten av de goda exemplen.....	12
Informationsspridning	13
Spin-off	15
Resultatspridning	16
4. Lärande av energifrågor i Storuman.....	17
Resultat	18
Resultatspridning	19
5. Kommunala tjänstemän lär sig av goda exempel under fokusgruppsamtal.....	20
Fokusgruppsamtal som metod	20
Resultat	21
Resultatspridning.....	22
6. Avslutande diskussion.....	23
Referenser	25
Bilaga A. Goda exempel inom Uthållig kommun.....	28
Bilaga B. Urval av goda exempel med stöd från LIP eller Klimp	29
Bilaga C. Goda exempel med rapporterad spin-off	30
Bilaga D. Intervjufrågor till kontaktpersoner för goda exempel inom Uthållig kommun	301
Bilaga E. Intervjufrågor till kontaktpersoner för goda exempel inom LIP/Klimp.....	32
Noter.....	33

1. Studiens upplägg och genomförande

Bakgrund

Samhällsförändring i mer hållbar riktning gör kunskap och lärande viktigare än någonsin. Ju mer ett samhälle blir beroende av de gemensamma kunskaperna, desto viktigare blir det att maximera möjligheterna att utveckla och sprida dem. I linje med detta har *goda exempel* blivit en populär strategi för att sprida kunskaper både i Sverige och internationellt (Naturvårdsverket 2002). Många statliga myndigheter, länsstyrelser och kommuner arbetar med att ta fram och sprida goda exempel, inte minst i miljöarbetet. Avsikten är att inspirera och att visa vad som fungerat bra för andra. På Naturvårdsverkets hemsida redovisas ”lyckade och lönsamma” projekt inom LIP (Lokala investeringsprogram) och Klimp (Klimatinvesteringsprogrammet). Här stöddes de bästa projekten ur LIP-satsningen utifrån vilka som gav den största minskningen av emissioner per investerad krona i bidrag (SEPA 2009, 4-5; se även Fell 2008). Goda exempel utgör även en viktig del inom Energimyndighetens program *Uthållig kommun* som syftar till en mer hållbar energianvändning genom kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande.¹ Ett gott exempel inom Uthållig kommun definieras som ”konkreta exempel på aktiviteter eller förändringsprocesser som kommunen har genomfört inom energiområdet som ger en större nytta och andra positiva effekter än genomsnittslösningen eller den normala praktiken inom området” (Energimyndigheten 2011c, 28).

Denna rapport sammanfattar resultaten från ett forskningsprojekt som finansierats av Energimyndigheten för att studera vad som utmärker de goda exempel som ”fungerar” i den meningen att de bidrar till individers och organisationers kunskapsbildning. Huvudfokus är på exempel inom Uthållig kommuns andra etapp men innehåller även jämförelser med andra goda exempel inom energi- och klimatområdet.

Syfte och frågeställningar

Forskningsprojektet har som övergripande mål att generera kunskap som kan leda till förbättrad förståelse för lärande genom goda exempel inom energi- och klimatområdet. Syftet är att studera hur och vilket lärande som kan ske genom goda exempel inom Uthållig kommun. De forskningsfrågor som skall besvaras är:

- Vilka intentioner har aktörerna som kommunicerar de goda exemplen? På vilka grunder och på vilka sätt försöker de argumentera för och förverkliga dessa intentioner?
- Hur uppfattas de goda exemplen av andra aktörer? Vad urskiljs och hur tolkas texterna? Vad grundar sig tolkningarna på? Hur används materialet ”goda exempel”?
- I vilken mån döljer sig mindre lyckade exempel bakom det lyckade? Finns möjlighet att lära av misstag inom Uthållig kommun?
- Vad kännetecknar goda exempel på energiområdet? Vilka kritiska aspekter kan identifieras? Skiljer sig dessa aspekter från goda exempel som dessutom visat sig fungera, dvs som bidrar till individers och organisationers kunskapsbildning?

Studien genomförs dels i form av en jämförelse mellan ett stort antal goda exempel inom energi- och klimatområdet, dels genom fallstudier av goda exempel som analyserats utifrån lärandeperspektiv, samtliga presenterade av kommuner som deltagit inom Uthållig kommuns andra etapp.

Undersökningsdesign

Forskningsprojektet har genomförts i tre steg. Under den inledande fasen analyserades ett stort antal goda exempel utifrån vilken betydelse det statliga stödet bedöms ha haft, enligt aktörer som arbetar/har arbetat med klimat- och energiprojekten. Denna delstudie omfattar 35 goda exempel inom Uthållig kommun samt 18 goda exempel där ekonomiskt stöd utgått genom de statliga satsningarna LIP eller Klimp. Utgångspunkten för analysen av stödformens betydelse var de skriftliga exempelbeskrivningar som görs tillgängliga på Energimyndighetens och Naturvårdsverkets hemsidor. Det handlar vanligen om två A4-sidor som sammanfattar det arbete som genomförts och som kommunerna vill sprida information om.ⁱⁱ Informationsspridning via myndigheters hemsidor kan nå en bred publik, men vi kan inte uttala oss om vilka som har sett informationen om de goda exemplen och, än mindre, uttala oss om vilka aktörer som valt att tillämpa något av detta i sin egen verksamhet. Vi bedömde det däremot troligt att intresserade aktörer i stor utsträckning hört av sig till kontaktpersoner för exemplen för att få mer information. Telefonintervjuer har därför genomförts med en-två kontaktperson(er) från varje exempel.ⁱⁱⁱ De frågor vi ställt redovisas i Bilaga D och E.^{iv}

Under forskningsprojektets andra och tredje fas genomfördes delstudier utifrån lärandeperspektiv av ett mindre antal exempel, samtliga inom Uthållig kommun. Den första av dessa två fallstudier genomfördes i samarbete med Norrbottens Energikontor (Nenet) och NV Eko (Norrbottens och Västerbottens energi- och klimatoffensiv). Den 21:a januari 2012 anordnade NV Eko seminarium och rundabordssamtal i Storuman, en liten kommun i Västerbottens inland som ingick i Uthållig kommuns andra etapp. Syftet med seminariet och rundabordssamtalet var att informera kommunala politiker och tjänstemän samt representanter för näringslivet om Storumans nuvarande energianvändning och hur den med utgångspunkt i deras potentiella energitillgångar skulle kunna se ut i framtiden. Deltagarna var politiker, kommunala tjänstemän samt företrädare för näringslivet. I samband med seminariet intervjuades ett antal seminariedeltagare kort och informellt som komplement till den deltagande observationen i syfte att beskriva lärandet som seminariet gav upphov till. Fyra veckor efter seminariet genomfördes djupintervjuer med personer som deltagit vid seminariet och rundabordssamtalet, för att närmare beskriva hur aktörer i en mindre inlandskommun får information och lär sig om klimat- och energifrågor. Dessa intervjuer fokuserade på lärande av goda exempel.

För att närma sig forskningsfrågan om hur de goda exemplen uppfattas av andra aktörer genomfördes i en tredje fas en fokusgruppstudie bland tjänstemän i Luleå kommun. Luleå är inte är med i Uthållig kommun och vi kunde därför anta att tjänstemännen här var förhållandevis ovetande om de goda exemplen. Studien genomfördes den 5 april 2012. I fokusgruppen medverkade sex kommunala tjänstemän/kvinnor som representerade fyra olika enheter/förvaltningar. Dessa fick ta del av för dem på förhand okända goda exempel och diskutera dessa i grupp. Ett kriterium för de fyra exempel som valdes ut var att de skulle representera högt prioriterade aktiviteter inom Uthållig kommun. Ett annat kriterium var att de skulle vara så olika varandra som möjligt. De valda exemplen kom därför att spänna över ett brett fält och bland annat omfatta nya sätt att organisera verksamheten, användning av ny teknik och nya sätt att utbilda människor.

Disposition

Nästföljande avsnitt sammanfattar den teoretiska grund som studien vilar på. De läsare som huvudsakligen vill ta del av forskningsresultaten hittar dessa i kapitel tre, fyra och fem. Kapitel tre presenterar analysen av olika statliga stödformers betydelse för igångsättning och spridning

av goda exempel inom energi- och klimatområdet. Kapitel fyra redovisar delstudien av hur aktörer i en mindre kommun får information och lär om klimat- och energifrågor. Kapitel fem redogör för fokusgruppstudien av det lärande som Uthållig kommun kan ge upphov till samt hur tjänstemän i dialog kan konstituera mening om dem. Rapporten avslutas med en sammanfattande analys av hur och vilket lärande som kan ske genom goda exempel inom energi- och klimatområdet.

2. Perspektiv på lärande

Lärandeteoretiska utgångspunkter

Utveckling och spridning av goda exempel handlar till stora delar om lärande. I takt med att samhället förändras har lärandet i sig självt fått allt större betydelse. Arenorna för kunskapsbildning har även blivit fler än tidigare. Det lärandet som sker inom institutioner och förvaltningar ses idag som lika viktigt som det som sker inom skolor och universitet. Det informella lärandet och lärande i organisationer har kommit att bli en strategi för ekonomisk och teknologisk utveckling och ges stöd av humankapitalteori (t ex de som Ellström m.fl. (2005] använder).

Lärande och kunskapsbildning lyfts också fram som ett kärnområde i *Svensk nationell strategi för hållbar utveckling* (Rs 2001/02:172). Individens och organisationens lärande beskrivs som en förutsättning för en progressiv samhällsutveckling. Den svenska nationella strategin konstaterar vidare samhällets ansvar att värna om kunskap samt att "...enbart information är inte ett tillräckligt instrument" (s.51). Förutom information behövs livslångt lärande, liksom forskning om kunskapsbildning för hållbar utveckling. Detta forskningsprojekt bidrar till att fylla kunskapsluckor kring hur lärande faktiskt sker, med fokus på arbetet med goda exempel för energieffektivitet och energihushållning inom programmet Uthållig kommun.

Lärande kan beskrivas ur olika perspektiv. Utifrån konstruktivistiskt erfandeperspektiv lär vi oss genom att erfara skillnader (Marton 2000; Marton och Booth 1997). Lärande sker då när existerande kunskap belyses i ett nytt sken. Ett exempel på detta kan vara då Uthållig kommuns goda exempel erbjuder möjligheter för lokala aktörer att ompröva tidigare erfarenheter och kritiskt granska egna handlingar i ljuset av andras mer framgångsrika handlingar.

Lärande kan också beskrivas utifrån sociokulturella perspektiv och då fokusera på den kunskapsbildning som sker i kommunikationen mellan olika aktörer (Vygotkij 1978; 1999; Wertsch 1999; Wenger 1998; 2000; Säljö 2000). Vad som är sant, falskt, eftersträvansvärt eller inte, blir något som konstitueras i själva kommunikationen. Lärande handlar då om att lära sig diskursen, de rätta uttrycken, orden och normerna men också att lära sig förstå det underförstådda. Detta kan också exemplifieras med Uthållig kommuns goda exempel. Dessa kommunicerar vad som anses ha fungerat bra. De goda exemplen är därmed på mer eller

mindre underbyggda grunder del av konstituerandet av vad som är eftersträvansvärda handlingar för hållbar energianvändning. I texterna som utgör presentationen av de goda exemplen uttrycks intentioner som textens författare vill att läsaren ska förstå och ta till sig.

Dessa två ovan beskrivna perspektiv på lärande, det konstruktivistiska och det sociokulturella, utgör forskningsprojekts teoretiska ramverk.

Lärandeteoretisk analysmodell

Materialet (intervjuutskrifter, exempelbeskrivningar, m.m.) är analyserat med hjälp av Intentionell analys. Det är en analysmodell som är framtagen vid pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet (Halldén 2001; Halldén m.fl. 2007). Modellen fokuserar på meningsskapande och väver samman konstruktivistiska och sociokulturella lärprocesser. Genom att sammanföra dem ges en rikare beskrivning av lärande eftersom den ger möjlighet att ta hänsyn till både individens erfارande och yttre sociala faktorer såsom kommunikation, sociala och kulturella omständigheter. Analysmetoden riktar uppmärksamheten mot hur människor (enskilt eller i grupp) tar till sig och relaterar information till sitt eget sammanhang som denne verkar inom. Analysmodellen utgör med andra ord vårt verktyg för att se hur förståelse utvecklas bland de aktörer som tar del av de goda exemplen inom Uthållig kommun.

3. Betydelsen av statligt stöd för goda exempel inom klimat- och energiområdet

Goda exempel i kommunalt miljöarbete

I det här avsnittet jämförs goda exempel inom Uthållig kommun med goda exempel inom de statliga satsningarna LIP och Klimp för att ta reda på vilken betydelse olika former av statligt stöd har för start och spridning av goda exempel inom klimat- och energiområdet.

Det lokala investeringsprogrammet (LIP) innebar en mycket stor ekonomisk satsning för att stimulera det lokala arbetet för ekologiskt hållbar utveckling. Under åren 1998–2002 avsatte riksdagen över sex miljarder kronor i bidrag till åtgärder på kommunal nivå. År 2003 ersattes LIP av Klimp – lokala klimatinvesteringsprogrammet – där statligt stöd gavs till åtgärder som minskar energianvändning, gynnar energiomställning och/eller minskar utsläppen av växthusgaser (www.naturvardsverket.se/godaexempel). De kommuner som medverkat i Uthållig kommun har inte fått ekonomiskt stöd för sina projekt. Energimyndigheten har istället underlättat utbyte av kunskap och erfarenheter kring energi- och klimatarbete samt gynnat samverkan inom och mellan kommuner och andra aktörer. Energimyndigheten har stöttat de deltagande kommunerna med expertkunskap och genom att skapa mötesplatser för nätverksbyggande och erfarenhetsutbyte (Energimyndigheten 2011b). Erfarenhetsspridning ingick även i LIP/Klimp (t ex i form av seminarier och konferenser), men tyngdpunkten låg på den ekonomiska stödformen (www.naturvardsverket.se/godaexempel).

Finansiellt stöd har sannolikt stor betydelse för både start och genomförande av lokala projekt, särskilt om den planerade verksamheten är kostsam. På liknande sätt kan exempel med fokus på informationsutbyte och nätverksbyggande förväntas gynna kunskapsspridning om exemplet, vilket i sin tur ökar sannolikheten att andra aktörer väljer att tillämpa idéerna eller teknikerna i sin egen verksamhet. Vi saknar däremot uppgifter om hur de statliga satsningarna slår i olika typer av projekt och hur det statliga stödet samverkar med kommunernas egna insatser. Vi väcker också frågan i vilken mån informativa statliga styrmedel i linje med satsningen Uthållig kommun kan ge upphov till *nya* projekt på energi- och klimatområdet? Delstudiens mål är att identifiera och lyfta nyanser i ovan nämnda förväntade samband och peka på lärdomar om satsningarnas effekter.

Delstudien omfattar samtliga 35 exempel som presenterades på Uthållig kommuns hemsida våren 2011 (se bilaga A) och 18 av de totalt 99 goda exempel inom LIP och Klimp som visades på Naturvårdsverkets hemsida våren 2012 (bilaga B). För jämförelsen har vi valt att fokusera på exempel från den kategori (av totalt elva) som överlappar allra mest med exemplen inom Uthållig kommun, nämligen *Energieffektivisering* (energieffektivisering är en viktig målsättning i de flesta av Uthållig kommuns goda exempel).^v Uthållig kommuns temaområden, inom vilka de medverkande kommunerna fick välja att fördjupa sig, ger inblick i den stora bredden i de analyserade exemplen: belysning, biogas, energi- och klimatstrategier, energieffektivisering inom kommunala fastigheter, fysisk planering, näringslivsutveckling, skola/beteende, transporter, trygg värmeförsörjning, upphandling samt vindkraft (Energimyndigheten 2011c, 47). De flesta av de studerade projekten har genomförts under de senaste tio åren.

Det statliga stödets betydelse för tillkomsten av de goda exemplen

Intervjuer med kontaktpersoner för de goda exemplen inom LIP och Klimp styrker det förväntade sambandet mellan ekonomiskt stöd och projekttillkomst. I en majoritet av projekten bedöms det ekonomiska bidraget ha haft stor betydelse för tillkomsten, t ex då satsningen var alltför stor för kommunen, bostadsbolaget eller företaget att bekosta på egen hand (informanter från Hallsberg, Karlshamn, Karlstad, Katrineholm, Lindesberg och Storfors). Ekonomiskt stöd ansågs också minska riskerna vid investeringar i ny teknik.

När man vill testa ny teknik är kalkylen sällan tillräcklig... Klimp gav en kick!
(respondent 32)

I endast fyra av de studerade exemplen inom LIP och Klimp bedömdes det statliga stödet ha varit avgörande för projektstarten: *Intelligent gatubelysning i Göteborg sparar ström och håller längre, Energieffektiv skola med miljöfokus i Storfors, Snötipp blir kylanläggning i Sundsvall och Fjärrkyla ersätter kylmaskiner hos Hägglunds Drives i Mellansel, Örnsköldsviks kommun* (respondent 32, 47, 36, 43 och 44).

Flera av de projekt som lyfts fram som goda inom Uthållig kommun startade långt innan Energimyndighetens satsning. Det statliga stödet kan därför inte ha påverkat projektens tillkomst. Efter att ha uteslutit dessa återstår 19 projekt där Uthållig kommun *kan* ha haft betydelse för tillkomsten. Av intervjuerna framgår att tre av dessa troligen inte skulle ha startat

utan Energimyndighetens stöd. Ett av projekten ingick i pilotetappen: Vingåkers exempel om minskad miljöbelastning i det kommunala fastighetsbeståndet. Som kontaktpersonen uttrycker det, ”vi hade inte klarat det i egen regi” (respondent 16). De två övriga projekt där kontaktpersonerna bedömer att medverkan i Uthållig kommun varit avgörande för tillkomsten är *Spara energi – ett (lysande) projekt*, Jönköping (respondent 22) samt *Utbildning i energianalys av fastigheter*, Timrå (respondent 27).

Även där den statliga satsningen inte bedöms ha varit avgörande för projektens tillkomst lyfter många kontaktpersoner stora fördelar med att ha medverkat i Uthållig kommun. ”Projektet har fått draghjälp att komma igång från möten inom Uthållig kommun” (respondent 20). Kontaktpersonen i Lerum (respondent 13) menar att Uthållig kommun gett ”möjlighet att träffa andra och bolla idéer”. Kontaktpersonen i Örebro (respondent 9) betonar vikten av att träffa andra kommuner i samma utvecklingsskede och med liknande förutsättningar. ”Energimyndigheten har gett oss [storstadskommuner] förutsättningar att arbeta ihop” (ibid.). En av respondenterna i Norrköping (nr 12) anser att Uthållig kommun inverkat på den riktning arbetet med exemplet tagit, med större tyngd på energieffektivisering.

Även Energimyndigheten konstaterar att de goda exemplen kan ha annan bakgrund än Uthållig kommun: ”...men i samband med Uthållig kommun hittade en väg för spridning” (Energimyndigheten 2011a, 11). Som kontaktpersonen i Eskilstuna (respondent 28) uttrycker det, ”Uthållig kommun har gett oss ett skyltfönster”. Informationsspridning om de goda exemplen är temat för nästa avsnitt.

Informationsspridning

En bärande idé med goda exempel är att de ska visas upp och inspirera andra. Spridning är alltså önskvärd och inbyggd i konceptet (Energimyndigheten 2011b; Vettoretto 2009). Spridningen kan både avse kunskap om exemplet och tillämpning av det hos en annan aktör eller i ett annat sammanhang (spin-off). En form av informationsspridning är redan klarlagd då samtliga exempel vi studerar är publicerade på respektive stödgivande myndighets hemsidor. Information om exemplen har enligt intervjuade kontaktpersoner också spridits via kommunens egna hemsidor, genom pressmeddelanden och andra nyhetsbrev.

Uthållig kommuns kontaktpersoner anger möten med andra kommuner som den viktigaste kanalen för spridning av kunskap om de goda exemplen – inom Uthållig kommuns mötesplatser (nationella arbetsmöten, klustermöten och liknande), andra nätverk och mötesplatser, t ex Energiutblick (f.d. Energitinget) och regionala sammanslutningar av kommuner. Några kontaktpersoner kommenterar graden av ömsesidighet i kommunikationen av de goda exemplen. Kontaktpersonen för Kils kommuns ”klimatdagar” för personalen (respondent 1) menar att bästa effekten nås då utgångspunkten tas i en upplevd problemställning som leder till att råd och erfarenheter efterfrågas i samband med personliga möten där exemplet bedrivits. Betydelsen av möten lyfts jämförelsevis sällan av kontaktpersonerna från exempel med stöd från LIP eller Klimp. De informativa inslagen är i regel av annat slag i exemplen som fått ekonomiskt stöd. Studiebesök är en vanlig kanal för kunskapsspridning om dessa exempel, liksom uppmärksamhet i media. Detta resultat sammanhänger sannolikt med en väsentlig skillnad mellan de två kategorierna exempel. I två tredjedelar av exemplen inom Uthållig kommun användes möten, föreläsningar och liknande som ett sätt att genomföra exemplen, snarare än enbart sprida information om dem, vilket dominerade stort bland exemplen med statligt ekonomiskt stöd. Kils klimatdagar för kommunens personal är t ex ett renodlat informations- och utbildningsarrangemang, liksom Timrå kommuns utbildning i energianalys av fastigheter, Trosa kommuns informations-satsning om hur elmätaren kan användas för minskad energianvändning samt Västerås lärprojekt för elever i grundskolan (exempelbeskrivningar).^{vi}

Vi kan anta att en del av dem som övervägt att tillämpa hela eller delar av exemplen hört av sig till kontaktpersonerna för att få mer information. De flesta vi intervjuat svarar ja på frågan ”Har du kontaktats av någon som vill veta mer om.... [det goda exempel NN är kontaktperson för]?” (28 av 35 kontaktpersoner inom Uthållig kommuns goda exempel, 13 av 18 kontaktpersoner inom LIP/Klimp). Det är främst andra kommuner som önskat mer information. Frekvensen i kontakterna varierar stort, från ett 20-tal gånger^{vii} till någon enstaka gång. Endast ett par kontaktpersoner drog sig till minnes att projektbeskrivningen på Energimyndighetens eller Naturvårdsverkets hemsida hade nämnts av personer som önskat få mer information om de genomförda åtgärderna (respondent 3 och 47).

Endast fyra kontaktpersoner bedömde att myndighetens hemsidesinformation har haft stor betydelse för kunskapsspridningen om exemplet. I dessa fall handlade exemplen om tekniska lösningar som kontaktpersonerna ansåg vara enkla för andra att tillämpa. Även om de flesta vi

intervjuat främst lyfte fram andra kanaler för kunskapsspridning än hemsidesinformation var publiceringen av exempelbeskrivningar på myndigheternas hemsidor ändå ett uppskattat komplement.

Spin-off

Projekt som är enkla att tillämpa för andra aktörer kan förväntas ha spritts i större utsträckning än andra i form av faktiska tillämpningar (spin-off). Av Energimyndighetens egen analys framgår att graden av tillämplighet/överförbarhet till och med bör känneteckna ett gott exempel (goda exemplen är ”lättare att återupprepa än andra”, Energimyndigheten 2011, 30). I våra intervjuer bad vi kontaktpersonerna försöka uppskatta graden av överförbarhet hos ”sina” exempel. En majoritet av exemplen – 56 % av LIP/Klimpfällen och 54 % av exemplen inom Uthållig kommun – ansågs lätta för andra (liknande) aktörer att tillämpa. Ungefär 40 % av exemplen ansågs vara måttligt överförbara (t ex verksamheter som ansågs påverkas av särdrag hos den egna kommunen, såsom arbetsfördelning och politiskt ledarskap). Det som i huvudsak förenar exemplen med hög överförbarhet (som innehållsligt är mycket olika) är att satsningarna är väl avgränsade och förhållandevis konkreta. Ofta rör dessa exempel en teknik som är relativt enkel (solpaneler, gatubelysning, ventilation, motorvärmare, servrar), eller information som bedöms vara enkel att förmedla. Endast ett fåtal exempel ansågs ha låg grad av överförbarhet.^{viii}

Ungefär 40 % av de goda exemplen (21 av 53) hade fått kända tillämpningar vid tidpunkten för intervjun (se tabell i bilaga C).^{ix} Mörkertalet kan förväntas vara stort då flera kontaktpersoner sade sig inte haft möjlighet att följa upp detta. Skillnaderna mellan de två kategorier goda exempel vi studerar – projekt med statligt stöd och projekt som fått stöd i form av information och kontaktskapande åtgärder – är försvinnande små. Med utgångspunkt i våra data kan vi alltså inte säga att den ena stödformen skulle vara mer framgångsrik än den andra i det här avseendet. Det finns emellertid några andra utmärkande drag hos de lokala energiprojekt som fått kända tillämpningar. Tabellen i bilaga C visar att alla projekt som tillämpats av andra rör ny teknik, ofta i kombination med samverkan och informativa åtgärder. Alla dessa exempel anses ha hög eller måttlig överförbarhet. Inomkommunal spin-off verkar mindre känslig för lägre grad av överförbarhet, sannolikt på grund av att de positiva effekterna är kända inom politik och förvaltning.

Flera intervjupersoner hänvisar till tidsandans betydelse för spridningen av exemplen. Kontaktpersonen för *Samordnad livsmedelsdistribution i Borlänge, Säter, Gagnef och Smedjebacken* (respondent 23b) berättar att kommunen var ensam om arbetssättet i det goda exemplet i ett tiotal år men att ett 50-tal kommuner i landet (bl a ”flera av de uthålliga kommunerna”) nu har anammat detta, enligt hans tolkning till följd av att media satt maten i fokus. ”När kommunerna börjat söka efter lösningar hittade de exemplet i Borlänge” (ibid.). Kontaktpersonen i Karlstad noterar att allt fler kommuner arbetar med alternativa uppvärmningssystem och att det är oklart vilken kommun som inspirerat vilken (respondent 4). Många liknande reflektioner förekommer i LIP/Klimpfällen, framför allt när det gäller byte av armaturer.

Resultatspridning

Resultaten av delstudien presenteras i artikeln *Grants or Dialogue? Mapping how different State support impacts the dissemination of energy efficiency projects in Swedish municipalities* (manuskript för publicering i vetenskaplig tidskrift).

4. Lärande av energifrågor i Storuman

Storuman är en befolkningsmässigt liten kommun i Västerbottens inland som medverkade i Uthållig kommuns andra etapp. Kommunens gemensamma vindkraftsplanering med grannkommunen Sorsele finns med bland de 35 goda exempel som Energimyndigheten presenterar på sin hemsida. Exemplet handlar om att de två kommunerna, i sina kommunala översiktsplaner, vill skapa beredskap för utbyggnad av vindkraft. För att åstadkomma detta har en styrgrupp utsetts och en projektledare anställts. Av texten som presenterar projektet framgår inte något resultat, eftersom det inte ännu var klart när det goda exemplet lades ut på Energimyndighetens hemsida. Av den intervju som genomfördes i den första delstudien (se kapitel tre) framgår att det främst är ett samverkansprojekt mellan kommunerna, kommunala bolag, privata företag och allmänheten. Inte heller i intervjun kan ett tydligt resultat skönjas. Intervjupersonen menar att de lärdomar som kunnat dras ur projektet främst handlar om kommunikativa och organisatoriska insikter. Till exempel att ”Politikerna kände att det var viktigt att involvera kommuninvånarna i processen, liksom att förebygga konflikter” eller att ”En lärdom som kan dras redan nu är att de två kommunerna borde ha påbörjat arbetet med att planera in vindkraft i översiktsplanerna ännu tidigare. Som det nu blivit har kommunerna hamnat i en situation där kommunalråden utsätts för många övertalningsförsök från olika exploatörsintressen.” Intervjupersonen beskriver att själva samverkansprocessen mellan kommunerna har fungerat bra och att några grannkommuner har varit intresserade av att veta mer om den (respondent 25).

Enligt avsiktsförklaringen för Uthållig kommun utgörs en del av Energimyndighetens åtagande gentemot kommunala och regionala medverkande av att utveckla kanaler för kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande (Energimyndigheten 2008; 2010). Det går på goda grunder att förmoda att behovet av samverkan och nätverk kan vara större i en liten inlandskommun än i en storstadskommun. Det blev därför motiverat och intressant att närmare studera hur aktörer i en liten kommun som Storuman tillägnar sig kunskaper om energifrågor genom samverkan eller på annat sätt, till exempel genom att ta del av goda exempel. Genom en samordning och medfinansiering av Norrbottens Energikontor (Nenet) blev det möjligt att inom forskningsprojektet fördjupat studera hur olika aktörer från Storuman lär sig om energi- och klimatfrågor.

Den 21:a januari 2012 genomförde NV Eko (Norrbottens och Västerbottens energi- och klimatoffensiv) seminarium och rundabordssamtal i Storuman. Syftet var att informera kommunala politiker och tjänstemän samt representanter för näringslivet om Storumans nuvarande energianvändning och hur den med utgångspunkt i deras potentiella energitillgångar skulle kunna se ut i framtiden. Seminariets titel löd: *Storumans möjligheter till hållbar näringslivsutveckling*. Deltagarna, drygt 40 personer, utgjordes av politiker, kommunala tjänstemän, samt företrädare för näringslivet. Föreläsningarna videofilmades och delar av rundabordssamtalen spelades in med ett digitalt fickminne. En månad efter seminariet gjordes fördjupade intervjuer med fyra utvalda personer som deltagit i seminariet och rundabordssamtalen. Dessa fyra personer var: *Storumans kommunalråd, kommunens förste vice ordförande, en industrieföretagare samt en utbildningsanordnare*. I de uppföljande intervjuerna fokuserades det bland annat på hur aktörer kan lära sig genom att ta del av goda exempel.^x

Resultat

Utifrån den lärandeanalys som gjordes av datamaterialet framkom att samtliga aktörer ansåg att det var bra att kunna ta del av goda exempel, till exempel de goda exempel som Energimyndigheten kommunicerar på sin hemsida. De menade dock att exempelbeskrivningarna bör kombineras med diskussionsforum eller seminarier. De framhöll att det var viktigt att få tala med experter eller de som stod bakom de goda exemplen. En av de intervjuade föreslog att sådana diskussioner skulle kunna ske via Internet. Övriga verkade dock föredra fysiska träffar och framhöll dem som mycket viktiga. Storumans kommunalråd uttryckte att det är viktigt att det skapas tillfällen till dialog mellan olika aktörer: ”många har så fullt upp med att hinna med den dagliga verksamheten så att tiden att tänka nytt ... har man inte”. Liknande kommentarer gavs av samtliga intervjuade personer. Utbildningsanordnaren gör en poäng av att det behövs olika kanaler för att lärande ska ske. Han menar att goda exempel fungerar väl för att sprida information men att det är i kommunikationen som ny kunskap uppstår:

Det är i mötet mellan människor som lärandet sker, så är det. Så någon kombination av att använda modern teknik för att sprida information, sen att man skapar arenor där man kan mötas, som till exempel ett sådant här seminarium, det är jättebra. (---) Politiker har sin syn på saken, företagare har sin syn på saken och

någon som, inom citationstecken, bara är miljöintresserad, har en annan syn på saken. (---) Som från det här seminariet, det finns en film och jag kan gå och se den när jag vill. Det finns befintlig kunskap, jag behöver inte gå och bära på kunskapen. Jag ser bara på mina barn, om de ska ha reda på någonting, då googlar de. De hämtar kunskapen när de behöver den. Men när vi pratar om att skapa ny kunskap då måste man mötas för att jag tror att det är i mötet mellan människor som ny kunskap skapas.

Företagsledaren framhöll att det var svårt men viktigt för en liten företagare att ta sig tid till att åka på informationsmöten. Därför är det viktigt att nyttan framgår tydligt av inbjudan: ”Man måste hitta den där kärnan att trycka på, att det är lönsamt att spara energi och vara miljömässig. Att ingå i nätverk för att kunna utveckla sin egen verksamhet, att ta del av varandras kunskap, därför är det viktigt att åka på sådana här möten”.

Vidare menade aktörerna att det i en liten kommun, jämfört med i en stor kommun, kunde vara lättare att enas om att genomföra energiprojekt, eftersom det var ”närmare mellan personerna i kommunhuset”. De beskrev sin egen kommuns organisation som flexibel. I vissa fall kunde det dock finnas personer inom organisationen som fungerade som bromsklossar. De lyfte fram eldsjälar som den absolut viktigaste organisatoriska resursen för förändring. Svårigheten att genomföra projekt, till exempel satsningen på vindkraft, beskrevs också bestå i att hitta de rätta finansiärerna.

Resultatspridning

Resultatet av denna delstudie finns beskrivet i rapporten ”Lärande av energifrågor i Storuman: analys av NV Eko:s seminarium 2012-01-21” publicerad i Luleå tekniska universitets rapportserie.

5. Kommunala tjänstemän lär sig av goda exempel under fokusgruppsamtal

Ur delstudien från Storuman framkom det tydligt att möjlighet till dialog och kommunikation var mycket viktig, sannolikt den viktigaste faktorn, för att de intervjuade aktörerna (Storumans kommunalråd, kommunens förste vice ordförande, en industriföretagare samt en utbildningsanordnare) skulle lära sig om energifrågor. De menade också att goda exempel var bra som informationskälla och som diskussionsunderlag. Med utgångspunkt ur detta resultat fann vi det intressant och relevant att i den tredje delstudien studera processen då kommunala tjänstemän i dialog med varandra lär sig genom att ta del av goda exempel som tidigare var okända för dem. Vi iscensatte därför samtal där tjänstemän gavs möjlighet att lära sig av och gemensamt bilda uppfattningar om några av Uthållig kommuns goda exempel. Eftersom Luleå kommun inte är med i Uthållig kommun och det därför är troligt att deras tjänstemän inte närmare har tagit del av deras goda exempel, fann vi det lämpligt att genomföra studien i Luleå.

Fokusgruppsamtal som metod

Som metod för att få kunskap om hur tjänstemännen i samtal med varandra skapade en uppfattning om goda exempel valdes fokusgruppsmetodik. Fokusgruppsamtal kan beskrivas som en friare form av gruppintervjuer. Deltagarna (informanterna) sitter tillsammans med forskaren eller forskarna i en grupp och samtalar fritt om ett förutbestämt ämne (Andersson 1998; Stuart, Shamdasani och Rook 2007). I fokusgruppen samlas deltagare som med liknande erfarenheter, mål eller arbetssituation kan sägas utgöra en grupp. Genom att låta deltagarna fritt dela med sig av sina egna erfarenheter ges de möjlighet att nå ökad förståelse för andras erfarenheter och ställningstaganden (Dahlén och Lundmark 2010). I detta fall ger oss fokusgruppsmetodiken främst en möjlighet att studera lärandet på gruppnivå, och då särskilt hur lärandet sker genom språklig interaktion mellan aktörer. En fokusgrupp består vanligen av sex till tio deltagare och samtalet leds vanligtvis av en moderator. Dennes roll är att skapa en tillåtande atmosfär där deltagarna känner att de kan föra fram olika åsikter.

I denna studies fokusgrupp deltog sex tjänstemän; kommunens miljöstrateg, tekniska förvaltningens chef, miljönämndens ordförande, en tjänsteman som arbetar med upphandlingsfrågor inom barn- och utbildningsförvaltningen, en tjänsteman från avdelningen

för park och natur, samt kommunekologen. Som moderator fungerade Gunnar Jonsson, forskare vid Luleå tekniska universitet.

Fyra goda exempel valdes ut som underlag för samtalen. Ett urvalskriterium var att de skulle vara så olika varandra som möjligt. De exempel som utgjorde underlag för fokusgruppsamtalen kom att bli: *Samordnad livsmedelsdistribution i Borlänge, Gagnef, Säter och Smedjebacken; Matavfall blir biogas och biogödsel i Jönköping; MiljöVarDag – 111 familjer i Karlstad lärde sig leva mer miljövänligt, samt; Piteå kommuns nya rutin för att spara el genom datoravstängning.* Fokusgruppsamtalet varade i ca tre timmar. Samtalet spelades in och transkriberades i efterhand till text.

Resultat

Av fokusgruppsamtalet framgår att de goda exemplen bör vara "lagom" generaliserbara för att vara intressanta för andra. Det måste finnas en viss igenkänningsmöjlighet. Om exemplet beskriver något som de själva redan gjort, är det mindre intressant. Ett exempel på detta var det goda exemplet från Jönköping: Matavfall blir biogas och biogödsel. En spontan kommentar som yttrades löd: "Jag vet inte om jag förstått fel men det känns som att de är 20 år efter sin tid". Eftersom fokusgruppsdeltagarna ansåg att de kommit längre i sin egen kommun kom diskussionen istället att handla om andra saker. Om exemplet är för specifikt och inte möjligt att relatera till sin egen verksamhet faller det också bort. Samordnad livsmedelsdistribution i Borlänge, Gagnef, Säter och Smedjebackens kommuner är ett sådant. Exempel som till sin karaktär är sektorsövergripande i den meningen att de berör flera olika förvaltningar anses vara svårare att genomföra. Gentemot flera av exemplen som de fick ta del av beskriver de själva organisationen som hinder för genomförande. De återkommer flera gånger till byråkrati och hängränns-/stuprörsproblematik. I den avslutande diskussionen då de fyra exemplen diskuteras gemensamt och jämförs med varandra kommer detta generella problem på tal igen. Följande yttrande kan exemplifiera denna problematik:

Det var så uppenbart, när energiplanen och nästa steg som Luleå har investerat i presenterades för förvaltningschefer och Vd:ar. Många satt som frågetecken. Vad är det här? Vi kan inte ställa upp på det här! Trots att det bygger på ett program som fullmäktige just beslutat om.

En annan tjänsteman sammanfattar problematiken: ”Alltså vi jobbar i vår organisation alltför mycket i stuprör... Det handlar om att överbrygga... man försöker men man orkar inte.”

Informanterna berättar att de översköls av goda exempel från olika håll och menar att de sällan hinner ta del av dem. Det är framförallt när de söker efter en specifik lösning som de tittar efter goda exempel. Eftersom det finns en sådan uppsjö av goda exempel, menar de att det är viktigt att de kommer från en trovärdig källa. Energimyndigheten anser de är en sådan.

Den största förtjänsten med de goda exemplen som de hade fått ta del av, var att de fungerade utmärkt som samtalsunderlag. De lyfter fram själva fokusgruppsamtalet om de goda exemplen som mycket bra och menade att de som tjänstemän alltför sällan hade möjlighet att träffas för att diskutera förvaltningsöverskridande frågor på detta sätt.

Resultatspridning

Resultatet av delstudien presenteras närmare i artikeln: *Best practice communication through the multifaceted lens of learning - Learning through focused discussions on energy efficiency* (manuskript för publicering i vetenskaplig tidskrift).

6. Avslutande diskussion

I den första av forskningsprojektets tre delstudier analyserades ett stort antal goda exempel utifrån vilken betydelse det statliga stödet bedömdes ha haft, enligt aktörer som arbetar/har arbetat med klimat- och energiprojekten. I en majoritet av LIP/Klimp-projekten bedömdes det ekonomiska bidraget ha haft stor betydelse för tillkomsten. Sambandet är förväntat men vi ser också att få kontaktpersoner, oavsett stödform, ansåg att det statliga stödet var av avgörande betydelse. En liknande andel exempel med uppbackning i form av information och nätverk uppgav en direkt koppling mellan projekttillkomst och statligt stöd. Även i de fall då stödet bedömdes ha haft liten betydelse för tillkomsten lyfte kontaktpersonerna stora fördelar av att ha medverkat i satsningen. Möten med andra kommuner med liknande förutsättningar lyftes särskilt av de aktörer som medverkat inom Uthållig kommun. Personliga möten med erfarenhetsutbyte framhölls både som inspirationskälla och för informations spridning. Ca 40 % av exemplen hade fått kända tillämpningar vid tidpunkten för intervjuerna. Skillnaderna mellan exempel med olika statlig stödform är små.

Den fördjupade studien i Storuman visade att kommunala tjänstemän, politiker och företrädare för näringslivet uppskattar att kunna ta del av goda exempel men att skriftliga exempelbeskrivningar bör kombineras med möjlighet till diskussion. De tillfrågade framhöll vikten av att få tala med personer som står bakom exemplen. Som en tjänsteman uttryckte det, ”Det är i mötet mellan människor som lärandet sker...”. Det ansågs lättare att enas om att genomföra komplexa energirelaterade projekt i en liten kommun än i en stor, eftersom det är närmare mellan personerna i kommunhuset. Effektiv samverkan inom kommunen, med allmänhet och näringsliv, ansågs ha avgörande betydelse. Eldsjälar lyftes fram som den viktigaste organisatoriska resursen för förändring.

Fokusgruppsamtalet med tjänstemän i Luleå kring fyra av Uthållig kommuns goda exempel visade att exemplen bör vara ”lagom” generaliserbara för att de ska vara intressanta. De som läser om exemplen måste kunna relatera aktiviteten (kontextualisera) till det sammanhang de själva befinner sig i. Om exemplet beskriver något som de själva redan gjort är det mindre intressant, likaså om exemplet är för specifikt och inte möjligt att relatera till den egna verksamheten. Exempel som berör flera förvaltningar ansågs vara svårare att genomföra. Den egna organisationens struktur bedömdes ibland vara ett hinder vid tillämpning, med byråkrati och hängränne-/stuprörproblematik. Förvaltningsöverskridande samtal ansågs kunna

överbrygga detta. Fokusgruppsdeltagarna menade att den största förtjänsten med dessa goda exempel bestod i att de hade fungerat utmärkt som samtalsunderlag.

Det övergripande målet med forskningsprojektet – att studera *hur* och *vilket* lärande som kan ske genom goda exempel – har nåtts genom de ovan sammanfattade delstudierna. Intentionerna hos aktörer som kommunicerar exemplen behandlades i alla delstudier. I den första redogjorde vi för vad de vill åstadkomma och vad som utmärker exemplen. I delstudie två och tre analyserades hur intentionerna relateras till lärandet. Hur exemplen uppfattades av andra berördes i alla delstudier men var huvudfokus i den tredje. Det visade sig däremot svårt att få information om i vilken mån mindre lyckade exempel döljer sig bakom de lyckade. För att komma längre i förståelsen av dessa processer kan ett förslag inför fortsatta studier vara följeforskning där enstaka projekt följs av forskaren/forskarna under längre tid.

En slutsats som kan dras av både Storumanstudien och Luleåstudien är att klimat- och energifrågor ofta är komplexa och mångfacetterade. Utmaningen är att göra komplexa verksamheter begripliga för andra och att designa former för kommunikation som uppfyller de medverkande aktörernas specifika förförståelse, avsikter och sammanhang. För spridning av komplexa goda exempel är dialog sannolikt mer effektiv än envägskommunikation. Den viktigaste funktion som goda exempel har är kanske att fungera som samtalsunderlag mellan olika aktörer. För att de goda exemplen skall fungera i den meningen att de leder till att någon annan blir inspirerad och gör likadant, fordras att de passar in i organisationen eller att organisationen kan anpassas till exemplen.

Referenser

- Ellström, P-E., Gustafsson, B., Larsson, S. (red.) (2005) *Livslångt lärande* Lund: Studentlitteratur.
- Energimyndigheten (2007:3) *Utvärdering av programmet Uthållig kommun. Hur programmet fungerat och hur erfarenheterna skall kunna spridas till andra kommuner.*
- Energimyndigheten (2008) *Energimyndighetens arbete med Uthållig kommun. Statusrapport enligt regleringsbrev till näringsdepartementet 31 oktober 2008.*
- Energimyndigheten (2010) *Energimyndighetens arbete med Uthållig kommun. Statusrapport enligt regleringsbrev till Näringsdepartementet 1 april 2010.*
- Energimyndigheten (2011a) *Uthållig kommun, etapp 3.*
- Energimyndigheten (2011b) *Inbjudan. Anmälan av intresse för deltagande i Uthållig kommun, etapp 3.*
- Energimyndigheten (2011c) *Slutrapport avseende Uthållig kommun 2008-2011.*
- Fell, A. (2008) *Nätverksstyrning för en hållbar utveckling. En fallstudie av Energimyndighetens program Uthållig kommun 2003-2007.* Avhandling i statsvetenskap vid Luleå tekniska universitet.
- Halldén, O. (2001) *Social konstruktionism och intentionell analys som heuristiskt verktyg i kvalitativ analys.* I Halldén, O., Sheja, M., Jacobsson Öhrn, H. (red.) *Intentionell analys.* Forskningsrapporter från Pedagogiska institutionen 65. Stockholm: Stockholms universitet.
- Halldén, O; Haglund, L, & Stromdahl, H. (2007) Conceptions and context. On the interpretation on interview and observational data. In Lucia Mason (ed.) *Educational Psychologist*, vol. 42, no. 1, Special Issue, pp. 25-40.
- Marton, F. (2000) The practice of learning. *Nordisk Pedagogik*. vol. 20, no. 4, pp. 230-236.
- Marton, F. & Booth, S. (1997) *Learning and Awareness*, Mahwah. New York, Lawrence Erlbaum.
- Naturvårdsverket (2002) *Exemplens makt. Utvärdering av hur arbetet med goda exempel fungerar i miljöarbetet.* Rapport 5259.
- Säljö, R. (2000) *Lärande i praktiken – Ett sociokulturellt perspektiv.* Stockholm: Prisma.
- Wenger, E. (1998) *Communities of practice: Learning, meaning, and identity.* Cambridge university press.
- Wenger, E. (2000) Communities of practice and learning systems. *Organization*. 7, (2), 225-246.
- Wertsch, J. (1998) *Mind as action.* New York, Oxford: Oxford University Press.
- Vygotskij, L. (1978) *Mind in society.* Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Vygotskij, L. (1999) *Tänkande och språk.* Göteborg: Daidalos.

Internet

- <http://www.energimyndigheten.se/uthallig-kommun/Goda-exempel>
- <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Sveriges-miljomal/Ett-hallbart-samhalle/Goda-exempel>
- <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Lagar-och-styrning/Ekonomiska-styrmedel/Investeringsprogram/Lokala-investeringsprogram-LIP/>

Intervjuer med kontaktpersoner för exempel inom Uthållig kommun

- Respondent 1 Ahlin, Bertil (2011-05-18) *Driftoptimering i Kils VA-verk*, Kil.
- Respondent 1b Ahlin, Bertil (2011-05-18) *Kils kommuns uppskattade "klimatdagar" för kommunens personal*, Kil.
- Respondent 2 Antonsson, Bertil (2011-06-17) *Strängnäs kommun använder ett enkelt miljöledningssystem i arbetet ut mot små och medelstora företag*, Strängnäs.
- Respondent 3 Aspman, Benckt (2011-06-15) *Åre kommuns modell för klimatsmarta tjänsteresor*, Åre.

- Respondent 4 Björbole, Anders (2011-05-19) *Seglet - Flerfamiljshus utan traditionellt uppvärmningssystem*, Karlstad.
- Respondent 5 Bäckström, Tobias (2011-09-29) *Vindkraftverket Hanna gav Smedjebackens kommun en ny siluett*.
- Respondent 6 D'Errico, Theresa (2011-06-16) *Climate Challenge Västerås* (tidigare Västerås klimatutmaning – ett samarbete inom näringslivet), Västerås.
- Respondent 7 Edh, Bo (2011-05-24) *Framgångsrikt arbete med energi- och miljöfrågor*, Lilla Edet.
- Respondent 8 Elfqvist, Petter (2011-05-20) *Morastrand - modernisering av motorvärmare*, Mora.
- Respondent 9 Elvingson, Per (2011-06-16) *Klimatplan för Örebro*, Örebro.
- Respondent 10 Eriksson, Magnus (2011-06-09) *Piteå kommuns nya rutin för att spara el genom datoravstängning*, Piteå.
- Respondent 11 Eriksson, Marcus (2011-09-20) *Politisk styrgrupp för hantering av energifrågor*, Hagfors.
- Respondent 12 Faxér, Karin (2011-06-08) *SPIRA - ledningssystem för hållbar utveckling*, Norrköping.
- Respondent 13 Holmberg, Micaela (2011-06-07) *Energikrav på nybyggnation i Lerum sedan 2005*, Lerum.
- Respondent 14 Israelsson, Gunnar (2011-06-22) *Mora kommun har minskat energianvändningen i Sollerö skola*, Mora.
- Respondent 15 Jonsson, Krister (2011-06-10) *Byte av servrar sparar energi*, Vimmerby.
- Respondent 16 Jonsson, Rolf (2011-06-22) *Vingåkers kommun satsade på att minska miljöbelastningen – sparade två miljoner på ett år*, Vingåker.
- Respondent 17 Kjellén, Börje (2011-06-15) *Trosa kommun informerar om hur elmätaren kan användas för att minska energianvändningen*, Trosa.
- Respondent 18 Kullander Hedbom, Charlotte (2011-05-26) *Storsatsning på solenergi*, Karlstad.
- Respondent 19a Larsson, Ingela (2011-06-14) *"Energijägarna" - ett läroprojekt i grundskolan*, Västerås.
- Respondent 19b Larsson, Ingela (2011-06-14) *"Fastighetsägarknappen"*, Västerås.
- Respondent 20 Lundmark, Paul (2011-06-13) *Norrköping investerar lönsamt i energieffektiv gatubelysning*, Norrköping.
- Respondent 21 Mattsson, Josefin (2011-05-19) *Matavfall blir biogas och biogödsel*, Jönköping.
- Respondent 22 Olsson, Thomas (2011-05-16) *Spara energi – ett (lysande) projekt*, Jönköping.
- Respondent 23a Persson, Åke (2011-05-17) *Lyckat informationssamarbete mellan Borlänge kommun och bilprovningen*, Borlänge.
- Respondent 23b Persson, Åke (2011-05-17) *Samordnad livsmedelsdistribution i Borlänge, Säter, Gagnef och Smedjebacken*.
- Respondent 24a Rebane, Kristina (2011-06-13) *Sunne kommuns nya gång- och cykelbro över Frykensundet*, Sunne.
- Respondent 24b Rebane, Kristina (2011-06-13) *Upphandling av miljömärkt el*, Sunne.
- Respondent 25 Schön, Matilda (2011-06-14) *Storumans kommuns gemensamma vindkraftsplanering med grannkommunen Sorsele*, Storuman och Sorsele.
- Respondent 26 Sjörs, Anna (2011-09-20) *Avfall och VA-frågor ur ett gemensamhetsperspektiv*, Hagfors.
- Respondent 27 Strömgren, Andreaz (2011-06-16) *Timrå kommun har utbildat inspektörer på miljö- och byggkontor i energianalys av fastigheter*, Timrå.
- Respondent 28 Sundquist, Svante (2011-05-16) *Energieffektiva företag*, Eskilstuna.
- Respondent 29 Svensson, Karin (2011-05-17) *MiljöVarDag – 111 familjer i Karlstad lärde sig leva mer miljövänligt*, Karlstad.
- Respondent 30 Wakerius, Carl-Gustaf (2011-06-22) *Solen ger mer än bara värme*, Jönköping.
- Respondent 31 Wester, Rickard (2011-06-13) *Världens första biogaståg på Tjustbanan*, Västervik och Linköping.

Intervjuer med kontaktpersoner för exempel inom LIP/Klimp

- Respondent 32 Ingemar Johansson (2012-08-17) *Intelligent gatubelysning i Göteborg sparar ström och håller längre*, Göteborg.
- Respondent 33 Joakim Adolfsson (2012-09-03) *Energijakt i Hallsbergs bostäder*, Hallsberg.
- Respondent 34 Björn Johansson (2010-09-04) *Sänkt energiförbrukning när Helsingborg satte dimmer på gatubelysningen*, Helsingborg.
- Respondent 35 Patrick Olsson (2012-09-13) *Spillvärme blir förnyelsebar el i Hofors*, Hofors.
- Respondent 36a Jan Lindberg (2012-08-23) *Miljövänlig belysning i Härnösand*, Härnösand.
- Respondent 36b (2012-08-23) *Minskad energiförbrukning på Sundsvalls sjukhus*, Sundsvall.
- Respondent 36c (2012-08-23) *Snötipp blir kylanläggning i Sundsvall*, Sundsvall.
- Respondent 37 Sven-Inge Svensson (2012-08-10) *Fryslager i Hässleholm fick energismart kylning*, Hässleholm.
- Respondent 38 Hans Gunnarsson (2012-08-13) *Energieffektiva hus i Mörrum*, Karlshamn.
- Respondent 39 Lena Huldén (2012-08-08) *Coop Forum i Karlstad sparar energi*, Karlstad.
- Respondent 40 Kjell Dävelid (2012-08-07) *Kylteknik i Katrineholms ishall blev internationell förebild*, Katrineholm.
- Respondent 41 Jens Isemo (2012-08-07) *Kartongbruk värmer Lindesberg*, Lindesberg.
- Respondent 42 Renée Olsåker (2012-09-19) *Energismart hos Emballator i Mellerud*, Mellerud.
- Respondent 43a Jan Nyman (2012-08-09) *Ny gatubelysning sänker elnotan i Örnsköldsvik*.
- Respondent 43b Jan Nyman (2012-08-09) *Fjärrkyla ersätter kylmaskiner hos Hägglunds Drives i Mellansel, Örnsköldsvik*.
- Respondent 44 Gunnar Näsström (2012-10-03) *Fjärrkyla ersätter kylmaskiner hos Hägglunds Drives i Mellansel, Örnsköldsvik*.
- Respondent 45 Anders Hill (2012-09-28) *Berglagrat sjövatten i Stockholm ger effektiv fjärrkyla*, Stockholm.
- Respondent 46 Carina Tensmyr (2012-09-19) *Berglagrat sjövatten i Stockholm ger effektiv fjärrkyla*, Stockholm.
- Respondent 47 Olof Edén (2012-09-06) *Energieffektiv skola med miljöfokus i Storfors*, Storfors.
- Respondent 48 Henrik Johansson (2012-08-09) *Landstinget sparar el i Växjö*, Växjö.

Bilaga A. Goda exempel inom Uthållig kommun

Medverkande kommuner	Exempel
Borlänge	Lyckat samarbete med Bilprovningen
Borlänge, Gagnef, Säter och Smedjebacken	Samordnad livsmedelsdistribution
Eskilstuna	Energieffektiva företag
Hagfors, Sunne och Munkfors	Avfall och VA-frågor ur ett gemensamhetsperspektiv
Hagfors	Politisk styrgrupp för hantering av energifrågor
Jönköping	Matavfall blir biogas och biogödsel
Jönköping	Solen ger mer än bara värme
Jönköping	Spara energi – ett (lysande) projekt
Karlstad	Storsatsning på solenergi
Karlstad	Seglet - Flerfamiljshus utan traditionellt uppvärmningssystem
Karlstad	MiljöVarDag – 111 familjer i Karlstad lärde sig leva mer miljövänligt
Kil	Driftoptimering i Kils VAverk
Kil	Kils kommuns uppskattade ”klimatdagar” för kommunens personal
Lerum	Energikrav på nybyggnation i Lerum sedan 2005
Lilla Edet	Framgångsrikt arbete med energi- och miljöfrågor
Mora	Morastrand - Modernisering av motorvärmare
Mora	Minskad energianvändning i Sollerö skola
Norrköping	Norrköping investerar lönsamt i energieffektiv gatubelysning
Norrköping	SPIRA - Ledningssystem för hållbar utveckling
Piteå	Piteå kommuns nya rutin för att spara el genom datoravstängning
Smedjebacken	Vindkraftverket Hanna på Uvberget gav Smedjebackens kommun en ny siluett
Storumans och Sorsele	Gemensam vindkraftplanering
Strängnäs	Miljöledningssystem för små och medelstora företag
Sunne	Sunne kommuns nya gång- och cykelbro över Frykensundet
Sunne	Upphandling av miljömärkt el
Timrå	Timrå kommun har utbildat inspektörer på miljö- och byggkontor i energianalys av fastigheter
Trosa	Trosa kommun informerar om hur elmätaren kan användas för att minska energianvändningen
Vimmerby	Byte av servrar sparar energi
Vingåker	Vingåkers kommun satsade på att minska miljöbelastningen – sparade två miljoner på ett år
Västervik och Linköping	Världens första biogaståg på Tjustbanan
Västerås	”Energijägarna” - ett lärprojekt i grundskolan
Västerås	”Fastighetsägarknappen”
Västerås	Climate Challenge Västerås (tidigare Västerås klimatutmaning – ett samarbete inom näringslivet)
Åre	Åre kommuns modell för klimatsmarta tjänsteresor
Örebro	Klimatplan för Örebro

Bilaga B. Urval av goda exempel med stöd från LIP eller Klimp

Kommuner	LIP/ KLIMP	Exempel
Göteborg	KLIMP	Intelligent gatubelysning i Göteborg sparar ström och håller längre
Hallsberg	LIP	Energijakt i Hallsbergs bostäder
Helsingborg	KLIMP	Sänkt energiförbrukning när Helsingborg satte dimmer på gatubelysningen
Hofors	LIP	Spillvärme blir förnyelsebar el i Hofors
Härnösand	LIP	Miljövänlig belysning i Härnösand
Hässleholm	Klimp	Fryslager i Hässleholm fick energismart kylning
Karlshamn	LIP	Energieffektiva hus i Mörrum
Karlstad	LIP	Coop Forum i Karlstad sparar energi
Katrineholm	KLIMP	Kylteknik i Katrineholms ishall blev internationell förebild
Lindesberg	LIP	Kartongbruk värmer Lindesberg
Mellansel (Ö- vik)	KLIMP	Fjärrkyla ersätter kylmaskiner hos Hägglunds Drives i Mellansel
Mellerud	LIP	Energismart hos Emballator i Mellerud
Stockholm	KLIMP	Berglagrat sjövatten i Stockholm ger effektiv fjärrkyla
Storfors	KLIMP	Energieffektiv skola med miljöfokus i Storfors
Sundsvall I	LIP	Minskad energiförbrukning på Sundsvalls sjukhus
Sundsvall II	KLIMP	Snötipp blir kylanläggning i Sundsvall
Växjö	LIP	Landstinget sparar el i Växjö
Örnsköldsvik	KLIMP	Ny gatubelysning sänker elnotan i Örnsköldsvik

Bilaga C. Goda exempel med rapporterad spin-off

Exempel	Statligt program	Överförbarhet	Typ av projekt	Spin-off
Spara energi – ett (lysande) projekt	UK	Måttlig	T + S + I	Intra
Energikrav på nybyggnation i Lerum sedan 2005	UK	Måttlig	T + I	Intra
Energieffektiva företag	UK	Hög	T + S + I	Intra & Inter
Vindkraftverket Hanna på Uvberget gav Smedjebackens kommun en ny siluett	UK	Måttlig	T + S + I	Intra
Miljöledningssystem för små och medelstora företag	UK	Hög	T + S + I	Intra
Sunne kommuns nya gång- och cykelbro över Frykensundet	UK	Låg	T	Intra
Världens första biogaståg på Tjustbanan	UK	Måttlig	T + S + I	Intra
”Fastighetsägarknappen” (energisparande funktion i fastigheter, Västerås)	UK	Hög	T	Intra
Samordnad livsmedelsdistribution	UK	Hög	T + S	Inter
Energieffektiva företag	UK	Hög	T + S + I	Inter
Kils kommuns uppskattade ”klimatdagar” för kommunens personal	UK	Hög	I	Inter
Timrå kommun har utbildat inspektörer på miljö- och byggkontor i energianalys av fastigheter	UK	Hög	T + I	Inter
Åre kommuns modell för klimatsmarta tjänsteresor	UK	Hög	T + I	Inter
Klimatplan för Örebro	UK	Hög	-*	Inter
Fryslager i Hässleholm fick energismart kylning	Klimp	Måttlig	T + S	Intra
Energieffektiva hus i Mörrum (Karlshamn)	Klimp	Hög	T + S	Intra
Landstinget sparar el i Växjö **	LIP	Hög	T + I	Intra
Kylteknik i Katrineholms ishall blev internationell förebild	Klimp	Måttlig	T	Inter
Berglagrat sjövattnet i Stockholm ger effektiv fjärrkyla	Klimp	Måttlig	T	Inter
Energieffektiv skola med miljöfokus i Storfors	Klimp	Hög	T + S	Inter
Snötipp blir kylanläggning i Sundsvall	LIP & Klimp	Hög***	T	Inter

Not: T=teknik, S=samverkan, I=information/utbildning. Fetstil indikerar när någon aspekt bedöms ha väsentligt mer framträdande betydelse än de övriga. *Örebro klimatplan passar inte in i klassificeringen. **Spin-off på regional nivå. ***I områden med kallt klimat.

Bilaga D. Intervjufrågor till kontaktpersoner för goda exempel inom Uthållig kommun

1. Har du kontaktats av någon som vill veta mer om.... (det goda exemplet NN är kontaktperson för)?
 - a. Nej
 - b. Ja
 - Hur många gånger (alternativt hur ofta) händer det?
 - Vem/vilka är det som tar kontakt?
 - Vet du om de valt att tillämpa exemplet?
2. Hur lätt eller svårt bedömer du det vara för andra kommuner att tillämpa exemplet?
3. Hur har information om exemplet spridits (förutom via Uthållig kommuns hemsida)?
4. Har arbetet med exemplet fortsatt hos er?
 - a. Nej
 - b. Ja
 - c. Vet ej
5. Arbetar ni på samma sätt som tidigare eller har någon förändring gjorts?
6. Hur kom det sig att just detta exempel valdes ut till spridning via Uthållig kommuns hemsida?
7. Vilken betydelse tror du Uthållig kommun har haft för exemplrets tillkomst och spridning?
8. Är det ytterligare någon du tycker jag behöver prata med om det här exemplet om det väljs ut för mer ingående analys inom vårt forskningsprojekt?
9. Är det något du vill tillägga?
10. Är det okej om jag hänvisar till dig för de uppgifter du gett?

Bilaga E. Intervjufrågor till kontaktpersoner för goda exempel inom LIP/Klimp

11. Har du kontaktats av någon som vill veta mer om.... (det goda exemplet NN är kontaktperson för)?
 - a. Nej
 - b. Ja
 - Hur många gånger (alternativt hur ofta) händer det?
 - Vem/vilka är det som tar kontakt?
 - Vet du om de valt att tillämpa exemplet?
12. Hur lätt eller svårt bedömer du det vara för andra kommuner att tillämpa exemplet?
13. Hur har information om exemplet spridits (förutom via NVs hemsida)?
14. Har arbetet med exemplet fortsatt hos er?
 - a. Nej
 - b. Ja
 - c. Vet ej
15. Arbetar ni på samma sätt som tidigare eller har någon förändring gjorts?
 - b) Vilka lärdomar har dragits?
16. Hur kom det sig att just detta exempel valdes ut till spridning via Naturvårdsverkets hemsida?
17. Vilken betydelse tror du LIP/Klimpsatsningen har haft för exemplets tillkomst
18. Vilken betydelse tror du NV haft för spridningen av exemplet?
19. Är det något du vill tillägga?
20. Är det okej om jag hänvisar till dig för de uppgifter du gett?

ⁱ En pilotetapp genomfördes 2003–2007 då fem kommuner medverkade. Efter utvärdering (2007:3) utvidgades programmet till att omfatta samarbete mellan Energimyndigheten och 66 kommuner (2008–2011) (Energimyndigheten 2011a, 6). Hösten 2011 startade en tredje etapp som riktar sig till kommuner med särskilt ambitiöst energiarbete. Arbetet beräknas pågå till 2014 (Energimyndigheten 2011b).

ⁱⁱ Exempelbeskrivningarna är slående lika varandra, trots projektens skiftande karaktär och skillnader när det gäller bakgrund och tillkomst. De kommuner som medverkade inom Uthållig kommuns andra etapp fick själva bestämma vilka exempel de ville lyfta fram som goda. Exempelbeskrivningarna skrevs ofta av en kontaktperson och bearbetades därefter av en handläggare på Energimyndigheten. Naturvårdsverket hade ett annat tillvägagångssätt. Här skedde urvalet av exempel inom myndigheten, utifrån de projektutvärderingar som kommunerna skickat in. Exempelbeskrivningarna tillkom på Naturvårdsverket, baserat på telefonintervjuer med kontaktpersoner för de olika exemplen.

ⁱⁱⁱ Intervjuerna med kontaktpersoner inom Uthållig kommun genomfördes maj – september 2011. Motsvarande intervjuer med kontaktpersoner inom LIP eller Klimp genomfördes i augusti – oktober 2012. Några hade slutat/fått till andra arbetsuppgifter vid tidpunkten för intervjun. I något fall, när endast kort tid gått sedan personalbytet, intervjuades denne ändå. I de flesta fallen intervjuades den person som utsetts till ersättare.

^{iv} Uppföljningsfrågor har också ställts, framför allt för att ge informanterna möjlighet att utveckla sina tankegångar. Dessa frågor redovisas inte i bilagorna.

^v Kategorin ”Energieffektivisering” inom vilken vi valt exempel med ekonomiskt statligt stöd innehåller 20 exempel men två uteslöts då kontaktpersonerna inte kunde nås.

^{vi} Energimyndighetens egen kartläggning av de goda exemplens spridning visar att hälften av kommunerna i Uthållig kommuns andra etapp uppgav att de ”hämtat inspiration” från ett eller flera av de publicerade goda exemplen. (Energimyndigheten 2011, 29).

^{vii} *Klimatplan för Örebro* (respondent 9), *Samordnad livsmedelsdistribution i Borlänge, Säter, Gagnef och Smedjebacken* (respondent 23b), *Berglagrat sjövatten i Stockholm ger effektiv fjärrkyla* (respondent 45), *Snötipp blir kylanläggning i Sundsvall* (respondent 36c) samt *Intelligent gatubelysning i Göteborg sparar ström och håller längre* (respondent 32).

^{viii} Två exempel inom Uthållig kommun och ett inom LIP/Klimp bedömdes ha låg överförbarhet: den nya cykelbron i Sunne (speciella geografiska förutsättningar), Borlänge kommuns samarbete med Bilprovningen (utanför kommunernas ansvarsområde) och spillvärme som blir förnybar el i Hofors (avancerad teknik).

^{ix} I vissa fall har exemplen anpassats till det nya sammanhanget. Personliga möten med alla anställda var exempelvis inte möjligt i stora kommuner (respondent 1b).

^x Det samlade datamaterialet som sedan analyserades kom att bestå av a) 4,5 timmars videoinspelning av föreläsningar, rundabordssamtal samt intervjuer av utvalda seminariedeltagare, b) ljudupptagning av föreläsningar samt delar av rundabordssamtal, c) observationsprotokoll från föreläsningar och rundabordssamtal, d) ljudinspelningar av fyra intervjuer samt transkriptioner av dessa.